

Anadolu Coğrafyasındaki Madencilik Politikaları ve Tarih Bilinç(i)(sizliği)*

Savaş DİLEK
Jeoloji Yük.Müh

Ziya Buyuk
"Geride Kalanlar II"

*1998/1-2 sayılı Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteninden alınmıştır.

Tarihi, bir kapanmış dosyalar toplamı olarak değil toplum ve insan bağlamında bugüne en uzak noktalarıyla bile her zaman etkin bir süreç olarak algılayan bir anlayışla öne çıkarır birçok düşünür... Doğrudan gerçeği sorgulamak eskiyi sorgularken orada takılıp kalmadan, günümüz gerçeğini bilgi ve bilimin rehberliğinde anlamaya çalışmak... Bugün, yarına dünle beslenerek yol alır. Yani 'bugünü dünün uzantısı, yarının da kaynağı olarak yaşamak'. Yani **tarih bilinci**...

Bu yazıda, Anadolu coğrafyasında, 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ikinci yarısındaki madencilik ekonomisi-politiğini karşılaştırmaya çalışacağız. Anadolu coğrafyasındaki madencilik; belgeli belirli dönemden, günümüze kadar gelişen nicel-nitel konumu değil de, belirli dönemdeki nicel-nitel konumlarının karşılaştırılmasını yapmak isteyişimizdeki amaç; Anadolu madencilikini belirleyen koşulların salt teknoloji-ekonomi olmadığı, **belirli toplumsal ve siyasal olay ve yaklaşımların (politikaların) sonucu olarak ortaya çıktığı** temel anlayışı ile günümüz madencilikini belirleyen politikaları saptamaktır.

Önce 19. yüzyılın başlarında dünyada ve Anadolu'da siyasal ve ekonomik durum nedir?, özet olarak onu belirleyelim.

Ortaçağ'da madencilik ve metal işçiliğinin ana kolu silah yapımıdır.

Yeniçağ'da (17. yüzyıldan itibaren) madencilik ve metal işçiliğinin ana kolu; **Silah-Gemicilik ve Denizciliktir**. Bununla birlikte enerji kullanımında da insan ve hayvan gücünden, rüzgar ve akarsu enerjisine geçilmiş, bunun sonucunda da **Sömürgecilik** gelişmiştir.

17 yüzyıldan itibaren sömürgecilik gelişmesi ile Avrupa'da yeni bir sınıf (burjuva) oluşarak iktidarını belirlemiştir. Avrupa, kapitalizme geçerken, diğer ülkelerle üretim farklılaşması olmuştur. Yani kapitalizm öncesi üretim tarzı ile kapitalist üretim tarzı...

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren asıl enerji kaynaklarının devreye girmesiyle Avrupa'da sanayi devrimi olmuş; 19. yüzyılın başında ucuz ve kitlesel üretim aşamasını da geçirecek uluslararası **Tekelci Kapitalizm** ortaya çıkmıştır. Anadolu'da ise 19. yüzyılın başlarında kapitalizm öncesi üretim tarzı sürmektedir. Sanayi devrimi, önce İngiltere'de sonra diğer Avrupa ülkelerinde gelişmiştir. 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde bu ülkeler mamul mallar için yeni pazarlar bulmaya,

öte yandan da sanayi için yeni, güvenilir, ucuz hammadde kaynakları yaratmaya yönelmiştir. Bu giderek çevre ülkelerinde tarımsal üretimde uzmanlaşmaya ve **dünya ticaret hacminin gelişmesine** neden olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısındaki teknolojik gelişim sonucunda, deniz taşımacılığının da aniden ucuzlamasıyla daha büyük bir ivme kazanmıştır. Merkez-çevre ticaretinin genişlemesi, merkeze ait mali sermayenin çevre ülkelere ihracı olan **'Sermayenin Serbestçe Dolaşımı'** politikalarını öne çıkarmıştır (PAMUK, 1984).

Bir kısım tarihçi ve araştırmacı tarafından; 17. ve 18. yüzyıllar, Osmanlı ekonomisi ve toplumu açısından bir gerileme dönemi olarak kabul edile gelmiştir. Bu daha çok merkezi devletin taşradaki unsurlar karşısındaki gücünde gözlemlenen zayıflamaya koşut devletin içine düştüğü mali bunalıma dayandırılan yorumlardır. Ancak bir kısım araştırmacılar ekonominin gerilediği tezinin yeterince belgelenmediği düşüncesinden yola çıkarak, 19. yüzyılın başlarında üretim düzeyleri, sermaye birikimi ve teknolojik değişim açısından Osmanlı ekonomisinin durumunu **Durgunluk** dönemi olarak yorumlarlar (PAMUK, 1984).

19. yüzyıla kadar **Madencilik** Osmanlı ekonomik hayatında önemli yer tutar. Üretim ve ticareti devlet tarafından diğer sektörler göre daha fazla düzenlenerek kontrol altına alınmıştır.

16. yüzyılda Anadolu'da; Ergani (Cu), Keban (Pb,Ag), Gümüşhane (Au-Ag,Cu) ve Küre (Cu) madenleri zamanına göre büyük işletmelerdi. Bunun yanında yüze yakın orta-küçük işletmeler de vardı. Sadece **Gümüşhane** madeninin devlete yıllık geliri bütçesinin %5'i kadardı (ÇAĞATAY,1943).

Akdeniz toplumlarının tarihi üzerinde yapılan bazı incelemelerde 16. ve 17. yüzyıllarda, özellikle 16. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin oldukça büyüyerek yetkin olduğu saptamasını yapmışlardır. 17.yüzyıldan itibaren düşük ayarlı Amerikan altın ve gümüşünün, İspanya üzerinden Anadolu'ya girmesiyle, Osmanlı Maliyesi fiyat krizi ile karşılaşarak oldukça sarsılmıştır.

Madenler 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar **Maliye Hazinesine** bağlıydı. 1736'dan itibaren **Darphane Nezareti'**ne bağlandı (YORULMAZ, 1994).

Osmanlı'da Madenler ve Devlet Politikası :

19. yüzyıla kadar temel anlayış; "**kendi kendine yeterli olabilme**" düşüncesine dayandırılmıştır. Bunun gereği, **güçlü bir merkezîyetçi yapı** bu

ekonomik politikaların uygulanmasına olanak veriyordu.

Ülkenin parasal kaynaklarını direk ilgilendiren Au-Ag gibi kıymetli metaller ile stratejik, yani harp sanayini ilgilendiren Bakır-kurşun-demir gibi madenler o dönemde devletin maden politikasını belirliyordu. Bu devletçi anlayış 15. yüzyıldan, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüştür. Madenlerin başta üretimi, dağıtımı ve ticareti sıkı bir devletçi denetim altında yapılıyordu. Bu denetim, madencilik sektörü ile birlikte tarım sektöründe de geçerliydi (YORULMAZ, 1994).

15. ve 17. yüzyıllarda ticaret yollarına egemen olan mallar arasında; altın, gümüş ve bakır en önemlilerindendi.

Önemli tarihçilerden Fernand BRAUDEL (II. Felip Döneminde) Akdeniz için, "Tarihçiler kendilerini üst üste gelmiş üç maden çağına kapısında bulmaktadırlar; **Sudan altını, Amerikan altını ve gümüşü** (İspanyollar) sonra **gümüş-bakır sikkeler ve kalp paralar**" (YORULMAZ, 1994).

Altın ve gümüş Anadolu'da az bulunan madenlerdi. En önemli üretim alanları; Gümüşhane ve Amasya-Gümüşhacıköy'dü. Rumeli'deki madenler ele geçirildikten sonra, Osmanlı devleti ihtiyacını karşılar duruma gelmiştir. Fatih döneminde para basımında altın ve gümüş sıkıntısı çekilmiştir. Altın ve gümüşün yurt dışına çıkarılması Fatih Sultan Mehmet tarafından yasaklanmış ve 19. yüzyıl ortalarına kadar bu anlayış sürmüştür. Bu dönemdeki "Gümüş ve eski Akçe yasaknamesi" adlı padişah fermanında, "ülkede kişiler elindeki gümüşü paraya devletin atadığı **yasakçı** tarafından çevirebilirdi. Bir dirhem gümüşten iki akçe basılırdı."

Darphane eminden, simkeş ve kuyumcuların her birinin günlük olarak alabilecekleri miktar (200) dirhem olarak sağlandıktan başka, bunun işlenmesi de kontrole bağlıdır. Bu miktar gümüş işlendikten sonra, kuyumcu körükleri mühürleniyordu. Damgalı olan darphane gümüşlerinin kullanılması serbest olup, bunun dışında gümüş kullanılmasına izin verilmiyordu (YORULMAZ, 1994).

Hükümet, yürürlüğe konulan "**Gümüş Yasağı Kanunnamesi**"ni iyi uygulamak için, ülkeyi darphanelerin bulunduğu şehirlerin çevresinde "**Örülere**" ayırarak, her örüye ulufe ile birer "**yasakçı kul**" atamaktaydı.

Gümüş yasağında olduğu gibi bir de "altın yasağı"

vardı. Bu yasaknamenin tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1478'lere kadar dayanmaktadır. Bunun nedeni ise yasak belgesinde yalnız "frenge flori" altın basımında söz edilmesidir. Fatih ise ilk sultanı altını 1478'de basmıştır. Bu yasağın uygulanmasını da "**amil**" denen yasakçı kula benzer bir görevli ile diğer sancakbeyi, kadı, subaşı gibi devlet görevlileri sorumluydu. Venedik parası olan "frenge florini"nin darphane dışında kesilmesi yasaklandığı gibi, altıncılar ve sarrafların altınlarını darphaneye satmaları istenmekteydi (YORULMAZ, 1994).

Osmanlı İmparatorluğunun yükselme ve büyüme dönemleri olan Fatih ve Kanuni dönemlerindeki sıkı denetlenen, altın ve gümüş yasağı; bu yüzyıllık dönemde **devletin sağlam (güvenilir) paraya kavuşması** olarak yorumlanabilir.

Ülke içinde gerekli olan madenin, ancak ihtiyaçtan fazlasının hükümetin izni ile dışarı çıkarılması olanaklı idi. Bununla birlikte merkezi otoritenin zayıf olduğu dönemlerde, yasak yollardan özellikle İran ve Mısır'a kaçak maden ticareti yapıldığından söz edilmektedir. Hiç bir yabancı belgede, hiç bir yükleme listesinde 19.yüzyıla kadar İmparatorluktan çıkarılan maden kaydına rastlanmamaktadır. Devlet, başta "Dar-ül-harb"e yani düşman devletlere olmak üzere **madenlerin ülke dışına çıkarılmasını yasaklamıştır** (YORULMAZ, 1994).

Osmanlı'da Madenlerin Mülkiyeti, İdaresi ve İşletmesi:

Bir madenin işletilmesi söz konusu olduğunda, o madenin bulunduğu arazinin toprak mülkiyeti de gündeme gelir. Dolayısıyla önce toprak mülkiyetine bakmak gerekir.

Osmanlı'da toprak mülkiyeti 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar devletin yüksek mülkiyet hakkına sahip olduğu ve toprak üzerinde, onu kullananların ise devletin kiracısı konumunda olduğu genel bir uygulama olarak görünmektedir. Bu beş ayrı konumda değerlendirilmiştir: Arazi-i memluke, arazi-i miriyye, arazi-i metruke, arazi-i mevat ve arazi-i mev- kufe. Bu alanda da şeri hukuktan çok örfi hukuk sistemi işlemiştir (ÇAĞATAY, 1943).

Toprak hukukuna uyarlamak üzere maden hukukunda da üç ilke maden mülkiyetini belirlemektedir.

1.Maden üzerindeki toprak sahibine mülkiyet hakkı,

2.Madeni bulana mülkiyet hakkı,

3.Devlete mülkiyet hakkı.

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar maden mülkiyetiyle ilgili olarak “**Devlet Mülkiyet Hakkı**” geçerli olmuştur. Eğer madenin bulunduğu toprak tarıma elverişli ve sürekli tarım yapmaya elverişli ise, toprağı kullananın gücü maden işletmesine de yetiyorsa, beşte birini devlete vermek üzere madeni işletebilir. Gücü yetmiyorsa, bu konuda bir hakkı olamaz. Yani dikkate alınan şey, mülkiyet hakkının tanınmasından çok küçük madenlerin atıl bırakılmayıp, işletilmesidir (YORUL-MAZ, 1994).

Böylece devlet çıkarlarına uygun bir toprak ve maden mülkiyeti politikası izlenmiştir.

Madenlerin İdaresi ve İşletmesi: Osmanlı devleti daha kuruluş yıllarından itibaren, Anadolu'da ve Rumeli'de zaptedilen topraklarda bir çok madeni çalışır bulmuştur. Bu gibi madenlerin teşkilatında ve işletme kurallarında uzun süre değişiklik yapılmamış, usta ve işçilerine eski hak ve yükümlülükleri vererek görevlerinin sürdürülmesi sağlanmıştır. Özellikle Balkanlar'daki madenlerde, Alman (Saksonya) kökenli maden ve işletme kuralları, ufak tefek değişikliklerle devam etmiştir.

Osmanlı devletinde, maden işletmeleri için özel bir kanun yapmamış, bu konuda genellikle “**Kanun-i Kadim**”, yani eskiden beri uygulana gelen kurallar ve düzenlemeler geçerli olmuştur. Eski madenin kurulu düzeni, idare ve işletme kuralları, diğer ve yeni bulunan madenler için örnek olmuştur. Anadolu'daki madenler için **Ergani, Keban, Gümüşhane** madenlerinin düzeni ve kuralları örnek olarak alınmıştır (ÇAĞATAY 1943).

Osmanlı madenlerinde uygulanan İdare ve İşletme modellerine göre şöyle gruplandırılabilir (ÇAĞATAY, 1943):

a.Doğrudan devlet tarafından İdare ve İşletme. Bunda da; piyade, yaya, müselleme, yörük, esirlerle ayrıca ücret verilmeden yapılan işletme ile ücretli işçiler ve reaya ile yapılan işletme olarak ikiye ayrılabilir. Bir de belirli bir ücret karşılığında üretim yapma yoluyla işletme de uygulanmıştır.

B.Devlet yardımı ve gözetimi altında madenciler tarafından yapılan işletme (daha çok ticari amaçlı madenlerde uygulanmış).

c.Belirli bir süre ile kesime verme (İltizam ve Mukataa) yoluyla işletme (küçük madenlerde uygulanmış).

Osmanlı Yönetimi 19.y.yılın ikinci yarısına kadar, madencilik alanında; Tekelci ve Devletçi

politikaları öne çıkarmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, 18.yüzyıl sonlarında kol gücünden makine gücüne geçemediğinden, yabancı üretim mallarının ağırlığını duymaya başlamış, yavaş yavaş ülke sanayi olumsuz yönde etkilenmiştir.

Bu gelişmelerde **Osmanlı ve Ekonomisinin Yeri:** 18. yüzyılda var olan, ancak 19. yüzyılda yeni iş bölümü ile giderek netleşen, Avrupa ülkelerinden mamul madde (sanayi ürünü) alan, buna karşılık da hammadde ve tarım ürünleri satan **çevre ülkeler** konumunda belirginleşmeye başlamıştır (ÖKÇÜN, 1985).

Sanayi devriminden sonra madencilikte, özellikle elektro-sanayiindeki gelişmeler ile **hafif metaller** (Al-Mg-Ti) 1880'li yıllarda devreye sokulmuş, buna koşut olarak da, batı da oto ve uçak sanayilerinde hızlı gelişmeler olmuştur. Ayrıca elektrik enerjisine olan yoğun talep, bakır gibi nitelikli metallerin öne çıkmasını sağlamıştır.

Sanayileşmiş ülkeler; öncelikle İngiltere, daha sonra diğer Avrupa ülkelerinin, Osmanlı İmparatorluğundaki **hammadde kaynaklarına** (krom, boksit, zımpara, bakır, kurşun, çinko v.d) ulaşmak ve iç pazarına girmek için tüm **siyasi ve ekonomik baskılarını yoğunlaştırdığı dönemlerdir, 19. yüzyılın ikinci çeyreği...**

Bu koşullarda, Mehmet Ali Paşa ve Mısır sorununun ortaya çıkardığı **Askeri ve Siyasi** kriz, İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğunun toprak bütünlüğünden yana desteğini sağlamak amacıyla; **1838, İngiliz Ticaret Antlaşması imzalanmıştır.** Bir başka deyişle “**İngiliz devletinin, 1870'lere kadar sürecektir siyasi ve askeri desteği karşısında, ekonomi dünya ölçeğinde rakipsiz olan İngiliz sanayi ve ticaret sermayesine açılmıştır.**”

16 Ağustos 1838 tarihinde imzalanan, **Türk-İngiliz Ticaret Sözleşmesi** (Balta Limanı anlaşması), Osmanlı dış ticaret ilişkileri açısından yeni dönem başlatmış, giderek yaygınlaşarak, belirli değişikliklerle ve üç aşama ile 1. Paylaşım Savaşına (1912-1913) kadar sürmüştür. Bu anlaşma 1846 yılında diğer Avrupa ülkeleri ile de yinelenmiştir.

Osmanlı'nın 19. yüzyılda dünya kapitalist sistemi ile bütünleşme sürecinin, yani emperyalizmin çevre ülkeler (gelişmekte olan ülkeler) için kullandığı sömürgeci yaklaşımının (yani **I. küreselleşmenin**) ilk adımı olan **Dış Ticarete Serbestlik İlkesi** (malların serbestçe dolaşımı)

böylece yürürlüğe girmiştir.

1838-1851 yıllarını kapsayan **I. aşamanın** ana maddeleri (ÖKÇÜN, 1985):

1. Kapitülasyonların yeni imzalanan ticaret sözleşmelerine aykırı olmayan hükümleri devam edecek.
2. Sözleşmelerde yer alan “ulus “ kaydı ile Osmanlı devletinin herhangi bir devlete tanıyacağı ayrıcalık ve kolaylık kendiliğinden sözleşme imzalanan diğer devletlere de uygulanacaktır.
3. Osmanlı Devleti “**Yedd-i Vahit**” veya **İnhisar** (tekel) koyma yetkisinden feragat etmektedir.
4. Yabancı tüccar Osmanlı ülkesinin her yerinde en çok gözetilen yerli tüccara eşit kolaylıklardan yararlanacaktır.
5. Osmanlı Devleti ihracatta “**memnuat**” koyma, yani belirli malların ekonomik ve stratejik nedenlerle ihracını yasaklama yetkisinden vaz geçecektir.
6. Aynı şekilde Osmanlı devleti ithalata da sınırlama getirme yetkisine de sahip değildir.
7. Osmanlı ülkesinde yürürlükte olan iç gümrükler, yabancı tüccara uygulanmayacaktır. Bu uygulamadan doğan vergi kaybı, ithalat ve ihracata eklenecek ek gümrüklerle giderilecektir.
8. İthalatta %5, ihracatta %12 ve transit ticaret de %3 gümrük resmi alınacaktır.

Bu anlaşma ile Osmanlı dış ticaretinde, gıda maddelerinin ihracatında büyük bir artış olacak ve bu artış daha sonra maden (!) ihracında kendini gösterecektir.

Anlaşmanın 7. maddesi gereğince, özellikle ihraç limanlarının saptanmasında taraflar arasında anlaşmazlık çıkmış, görüşmeler sonunda, 23 Nisan 1839'da imzalanan tarife ile önemli ürünlere ait ihraç limanları belirlenmiştir. Ancak İngilizler bu tarifeye uymaktan, özellikle madenlerde ve madenlerin ihraç limanlarının belirlenmesinden kaçınmışlardır.

O koşullarda bile **devletin, ülke açısından çok önemli olan madenlerin ve madeni ürünlerin kolayca serbest ticarete ve dolayısıyla ihracata açılmasına karşı çıkarak, bu alandaki kontrolünü sürdürmeye çalıştığını düşündür(!)**. Fakat Avrupa sanayinin, gerek duyduğu maden cevherleri konusunda, bir süre sonra bu direncin ortadan kalktığı ve ülkenin tam bir hammadde kaynağı ve açık Pazar niteliğini aldığı görülecektir.

Osmanlı İmparatorluğunda “yedi vahide” tabii olmayan (düşmana satılmayacak), fakat “idaresi Devlet-i Aliyye ve Hazine-i Celile'ye ait” olan bir takım maddeler vardı. İngilizler için anlaşma maddeleri o derece her elde etmek istediklerini kapsayacak şekilde yorumlanıyordu ki, hiç bir maddenin, anlaşma hükümlerinin kapsamı dışında kalmasına razı olmayacakları ortadaydı (YORUL MAZ, 1994).

Bab-ı Ali'nin muhalefeti, İngilizler tarafından, inhisar sisteminin diriltilmek istendiği şeklinde yorumlanarak şiddetle karşı çıkılmıştır.

1839'da, Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra, maden mevzuatını da yeni ilkelere dayandırmak gerekmişti. Fermana, mülkiyet hakkının saklı tutulacağına ilan edilmesinden sonra, **1858'de toprak rejimini ve mülkiyetini saptayan kanunun çıkarılarak, toprak rejimine de özelleştirilme getirildi. Buna koşut; 1861'de Maden Yönetmeliği çıkarılarak madenlerde de özelleştirmeye gidilmiştir.**

Merkez-çevre ticaretinin genişlemesi giderek merkeze ait mali sermayenin çevre ülkelerine ihracı olan (**I. küreselleşmenin ikinci ayağı**) “**sermayenin serbestçe dolaşımı**” politikasını **öne çıkarmış, bunun gereği** Osmanlı Devleti ilk borcunu 1854 yılında almıştır. Büyük ölçekli **yabancı sermaye yatırımlarına** ilk olarak 1856 yılında izin verilmiştir. Sıkı durun(!); bu yatırımlar; **demiryolu, liman, fenerler, su-havagazı** gibi alt yapı yatırımlarıdır (1856, Islahat Fermanı).

1861 ve 1862'de yenilenen ticaret sözleşmeleriyle, 19. yüzyıl ticaret sözleşmelerinin **2.Aşamasına** geçilmiştir. Önemli olan değişiklikler:

1. Osmanlı devletine tütün, tuz ve ateşli silahların ithaline yasaklama yetkisi tanınmıştır.
2. İthalat gümrükleri %5'ten, %8'e çıkarıldı.
3. İhracat gümrüğü ise %12'den, %9'a düşürüldü ve her yıl %1 indirilerek, 8 yıl sonra %1'e düşürülmesine karar verildi (ÖKÇÜN, 1985).

İkinci aşamada akit olunan sözleşmelerin süreleri (28) yıldır. Osmanlı hükümetleri ithalat ve ihracattaki gümrük oranlarının ekonomisine zararlarını görmüş, ancak yapılan değişiklikler çok önemli olmamıştır (özellikle sanayisi için).

Avrupa devletlerinin küreselleşme politikalarının dayatmasının gereği 1867'de “**yabancıların Osmanlı ülkesinde mülk edinebileceklerini**” öngören kanun çıkartılmıştır (Hicaz hariç,

Osmanlı İmparatorluğunun her yerinde) ve **1870'de maden yönetmeliği değiştirilerek** 1867'de mülk edinme protokolüne katılan devletlerin tebaası olan gerçek kişiler "**bizzat veya biliştirak maden imal edebilecekler**" ilkesi kabul edilmiştir (ÖKÇÜN, 1985). Böylece yabancı sermaye madencilik sektörüne girmiştir.

Anlaşmayı izleyen dönemlerde gerçekleşen yasal değişiklikler, yabancıların durumunu daha da güçlendirmiştir.

21 Aralık 1880 tarihli yeni bir düzenlemeyle, maden yönetmeliğine eklenecek bir fıkra ile **konsolos** ve diğer **yabancı memurların** suistimallerini önlemek amacıyla, görev bölgelerinde maden imtiyazı alamayacakları kayıt edilmiştir (ÖKÇÜN, 1969).

1870-1898 yılları arasında hükümetten yılda (10) dolayında maden arama izni isteniyordu. Yabancı sermayenin girmesiyle Osmanlı madenlerine ilgi artmış, 1898-1900 yılları arasında maden arama izni yılda ortalama 139'a yükselmiştir (Burada 1880'li yıllardan sonra sanayideki gelişmelere koşut zımpara, bakır, kurşun, çinko, mangan, krom madenlerine bağlı gelişmeler vurgulanmalıdır). **Maden yönetmeliği**; yabancı sermayenin çıkarına koşut, 1869, 1887, 1901 ve 1906 da olmak üzere bir çok kere değiştirilmiştir.

1810 tarihli Fransız maden kanunundan yararlanılarak hazırlanan 1861 **maden yönetmeliği**, 1858 arazi kanununun 107. maddesiyle MEMALİK ve MİRİ topraklarda, toprak mülkiyetinden bağımsız olabilen bir maden işletme hakkı tanınmıştır (ÖKÇÜN, 1969). Bu yönetmelik beş bölüm ve (50) maddeden oluşmaktadır. 1869 tarihli yönetmelik; "Maadinin aksamı"na, "maadin-i sahtiyeye" ve "mevadd-ı madeniye" nin izabe ve tasfiyesine mahsus kalhane ve fabrikalara" ait olmak üzere dört bölüm ve (98) maddeden oluşuyordu (YORULMAZ, 1994). Bu yönetmelikle işletme ve idare olarak, maadin-i asliye, maadin-i sathiyeye ve taş ocakları olarak ayrılmıştır. Maadin-i asliye; bir yılı arama olmak üzere (99) yıllık süreyle madenlerin ihale edilmesini getirmiştir.

İmtiyaz bölümünde yapılan önemli değişiklik de, **yabancılara ruhsat ve imtiyaz** verilmesidir.

1881-1908 döneminde Osmanlı madenleri önce **Ticaret ve Nafia Nezareti'ne**, 1893'ten sonra da **Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti'nin** denetimine verilmiştir.

1887 tarihinde yapılan yönetmelikte, madenlerin (99) yıl süreli ihalesiyle beraber; krom, zımpara ve boratlı maddelerden, damar halinde olmayıp da, **yiğın** şeklinde olan madenlerin Maadin İdaresi takdirine göre (99) yıldan fazla, (40) yıldan az olmamak üzere ihale edilmesi getirilmiştir.

8 Mart 1906 tarihli yönetmelikte, "ihale ve imal" ile ilgili bölümün; kısmen 1868 tarihli ve kısmen de 1887 tarihli yönetmelik hükümlerine dönülmüş, mültezimlerin hak ve görevlerine ve "maadin-i sathiyeye"ye ilişkin bölümlerin ise yine 1887 tarihli yönetmeliğe bağlı kalmasını öngörür. 1906'da çıkarılan yönetmelik; mühendis ve ustabaşılar dışında işçiler dahil, bütün çalışanların Osmanlı uyruklu ve madenin bulunduğu bölgeden olmasını zorunlu kılıyordu (YORULMAZ, 1994).

Maden yönetmeliklerinin belli başlı hükümleri göstermektedir ki, kurulan bu yeni maden düzeni, yalnız yeni madenlerin araştırılmasına ve kurulacak yeni işletmelere aittir. Mevcut işletmeler eski düzen çerçevesinde idare ve işletmeye devam edecektir (YORULMAZ, 1994). Tanzimat'ta, her alanda yapılan ıslahat hareketlerinde olduğu gibi, madencilikte de ikili düzen şeklinde kendini göstermiştir.

Maden arama izni (taharri ruhsatnamesi) ve imtiyaz arasındaki en önemli fark, imtiyaz sözleşmelerinin daha ayrıntılı olması ve öngörülen alanda imtiyaz sahibine tekel hakkı tanınmasıdır. Arama ruhsatlarının süresi de imtiyaza göre çok kısadır.

Bir kişi gerek miri arazide, gerekse toprak sahibini razı edemediği arazide hükümetten izin almadıkça maden arayamazdı. Yine bir kişinin kendi tasarrufundaki arazide arama izni olmadan maden arama yetkisi vardır. Ancak arazinin bulunduğu yerin sınırlarını ve ne cins maden arayacağını dilekçeyle hükümete bildirerek ilmühaber almadıkça mucitliğini kanıtlayamaz (YORULMAZ, 1994).

1861'de maden yönetmeliğinin çıkarılmasından sonra bu yönetmelik hükümlerine uygun imtiyazların verilmesi 1870'ten itibaren yoğunlaşmıştı. Bir çoğu Avrupa şirketlerine aitti. Tablo: 1'de görüldüğü gibi, 1870-1908 yılları arasında verilen imtiyazların %43 doğrudan yabancılara verilmiştir. Bir de "azınlık" olarak tanımlanan kişiler arasında yabancı uyrukluların bulunması (bir çok kişi İngiltere uyruğuna geçmişti), bu oranın %70 civarında yabancı uyruklulara ait olduğunu göstermektedir.

YILLAR	TÜRKLER	AZINLIKLAR	YABANCILAR	TOPLAM
1870-1881	8	18	25	51
1882-1891	9	7	34	50
1891-1901	14	13	18	45
1902-1911	76	29	32	137
TOPLAM	107	67	109	283

Tablo:1

19.yüzyılın ikinci yarısında maden aramak ve işletmek üzere şirketleşme hız kazanarak sürmüştür. Faaliyete geçen anonim şirketlerin büyük çoğunluğu imtiyazlı yabancı şirketlerdir. Bu şirketler genellikle; Londra, Paris gibi Avrupa başkentlerinden yönetiliyordu. II. Meşrutiyete kadar kurulmuş olan anonim şirket sayısı (86)'dir. Bunun bir kaç tanesi Osmanlı uyrukludur. Ancak bunlardan kaçının madencilikle iştiğal ettiği belirlenememiştir.

Anadolu'da 19. yüzyılda işletilen madenler:

Bereketli (Niğde): Kurşun, gümüş
 Yahya(lı)(Kayseri): Simli kurşun
 Ergani: Bakır, altın, gümüş
 Gediz: Şap madeni
 Gerger-Şiru (Malatya): Kurşun, altın, gümüş
 Gümüşhane: Bakır, gümüş, altın
 Espiye (Giresun): Bakır, gümüş, altın
 Keban Madeni: Bakır, kurşun, gümüş
 İnegöl: Gümüş
 Kığı (Bingöl): Demir
 Ankara: Kil, simli kurşun
 Adana: Demir, krom, simli kurşun
 Aydın: Linyit, krom, zımpara, simli kurşun, antimuan, civa
 Diyarbakır: Bakır, simli kurşun
 Edirne: Linyit
 Erzurum: Bakır
 Hüdavendigâr (Bursa-Eskişehir): Krom, lületaşı
 İzmit: Simli kurşun
 Karesi (Balıkesir): Linyit, borasit, simli kurşun, çinko
 Kastamonu: Kok, krom, bakır

Trabzon: Simli kurşun, bakır, çinko.

Bu madenlerin bir kısmı 18.yüzyıldan beri işletilirken, bir kısmı da 1850'den sonra işletmeye açılmıştır (YORULMAZ, 1994). 19.yüzyıl sonlarında devletçe emaneten idare edilerek işletilen madenlerin sayısı sadece beş tanedir. Ergani-bakır, Bolkaradağ-simli kurşun, Gümüşhacıköy-simli kurşun, Eskişehir-lületaşı ve Ankara'ya bağlı Mihallıçık-kil madenidir. Ayrıca Tokat-Kalhanesi (bakır izabesi) de emaneten işletiliyordu.

19.yüzyılın ilk yarısına kadar maden işletme ve izabesinde hala daha ağaç kömürü enerji kaynağı olarak kullanılmaktaydı. Oysa maden ocakları çevresindeki ormanlar giderek tükenmiş, önceleri bir saatlik yerden gerekli ağaç ve kömür getirilirken, bu otuz-yüz saatlik uzaklıklara kadar olan yerlerdeki orman alanlarına uzanmıştır. II. Abdülhamit'e sunulan bir layihada, 1879'da Ergani-bakır madeni ve Keban-gümüş madeni hakkında bilgi verilirken her iki madenin de on dört saatlik mesafeye değin çevresinde maden nedeniyle bütün ormanların kesilerek dağların çıplak kaldığını belirtmektedir (YORULMAZ 1994).

27 Ağustos 1895 tarihinde Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti, maden idaresinin hazırladığı rapora göre; Tablo:2'de (bkz. metin sonu) görülen cetvele dayanarak devlet maden işletmelerinin giderek özelleştirildiğini ve buna yeni özelleştirmeleri de öngören bir çalışma raporu sunmaktadır. Buna göre:

YIL	İhale edilmiş maden gelirleri (lira)	Eman eten işletilen devlet maden gelirleri (lira)	TOPLAM
1891	51.251	35.431	86.682
1892	60.068	31.028	91.096
1893	70.275	89.070	159.346
1894	58.078	11.257	69.336

Tablo 2. 27.8.1895 Tarihli Hesap Cetveli

“1. Zararına çalışan Ergani-Bakır madenin ihalesine ilişkin şartname ilanname müsveddeleri hazırlanmış. Bolkardağ-simli kurşun madenin de zararına çalışması nedeniyle ihale edilmesi kararı verilmiş. Maden eğitimi görmek üzere (10) yıl süre ile her yıl üçer kişinin Avrupa maden okullarına gönderilmesi için izin istenmiş. Maden sektöründe kullanılmak üzere Avrupa'dan getirilecek makinaların gümrük vergisinden muafiyeti sağlanmış. Balkesir, Balya ve Karaaydın simli kurşun madenlerinde, ülkede ilk kurşun izabehane tesisinin kuruluşu için kolaylıklar sağlanmış. Bazı linyit madenlerine, yabancı kömürlerle rekabeti sağlamak amacıyla dekovil hattı yapılması izni verilmiş, İmtiyazlı olup, metruk yani terk edilmiş bulunan madenlerin ihalesi feshedilerek bunların vergileriyle ilgili alacakları hazinede tahsil edilmiştir (YORULMAZ, 1994).”

Rapordan da anlaşılacağı üzere %15-20 civarında olan devlet maden işletmeciliği iki önemli madenin de özelleştirilerek, %10'lar ve daha da alt oranlara çekmeyi öngörüyor devlet madencilikini, 19.yüzyılın sonlarına doğru.

1907-1908 yılında yapılan (1902-1908) yılları arasını içeren bir döneme ait maden envanterinde Osmanlı maden üretiminin %86'sı Anadolu coğrafyasında yapılmaktadır (YO RULMAZ, 1994).

Ticaret sözleşmesinin **3. aşaması, 25 Haziran 1907 tarihinde Avrupa'nın** altı büyüğü olan **Düvel-i Sitte** ile imzalanmıştır. Bu sözleşmede; %8 olan ithalat gümrük vergisinin, %11'e yükseltilmesi, ancak söz konusu %3 artışla elde edilecek gelirin, Rumelide; vilayeti Selase'ye (Selanik, Manastır ve Kosova vilayetleri) tahsisi öngörülmüştür(!) (Osmanlı'dan ilk ayrılacak nüfuz bölgeleri). Ayrıca bu tahsisin gerçekleştirilmesinin denetimi, **Düyun-u Umumiye** İdaresine verilmiştir. Yani **ekonomik bağımlılığın** somut belgesidir söz konusu belge!...

Emperyalist, **Düvel-i Sitte** arasındaki bu rekabet, kartların yeniden karılıp dağıtıldığı **I. paylaşım savaşı** ile silah gücüne dökülünce, Osmanlı hükümeti 19.yüzyıl ticaret sözleşmeleri sistemini tek taraflı olarak değiştirmiştir. 1 Ekim 1914 tarihinde kapitülasyonları kaldırmış ve gümrük resmini %15'e yükseltmiştir. 18 Mayıs 1915'te de %30'a çıkarmıştır. **Eylül 1916'da yeni gümrük kanunu** çıkarılarak sıklet-i eşya (tüm girdilerden) gümrük vergisi alınmıştır (Savaş halindeki ülkelere gümrük vergisi %100 olarak

uygulanmıştır) (ÖKÇÜN, 1985).

Osmanlı maden istatistiklerinden saptanabildiğine göre; **I. Küreselleşme Döneminde** (Mali sermayenin ve ticaretin serbestleşmesi dönemi), **1838 den 1914 yılına kadar, Osmanlı ülkesinde üretilen madenlerin, kömür dışında çoğu hammadde olarak yurtdışına ihraç edilmiştir** (ÖKÇÜN, 1985).

1902-1911 yıllarına ilişkin verilere göre yurt dışına ihraç için üretilen madenler şunlardır: **Krom, zımpara, simli kurşun, manganez, bakırlı pirit, antimuan, çinko, ham bakır, lületaşı...**

Külçe simli kurşun ile ziftin çok az bir kısmı ile **liniyit** ve **maden kömürünün** önemli kısmı yurt içinde tüketilmektedir. Linyit ve maden kömürü özellikle donanmada kullanılmak tadır (ÖKÇÜN, 1985).

1901'den sonra dış borçlanma yoğunlaştırılmıştır. Bunun dünya ekonomik; siyasi ve askeri krizine koşut, askeri harcamalarında giderek artması da etkili olduğu ve devletin cari giderlerinin karşıladığı anlaşılmaktadır.

1910'lara gelindiğinde Avrupa sermayesinin ekonomi ve maliye üzerindeki denetimi artmış, **artı-değer aktarımı** süreklilik kazanmıştır. **Düyun-u Umumiye İdaresinin** kurulmasından sonra dış borç ödemeleri yeni borçlanmanın hep üzerinde olmuştur. **1896'dan sonra dolaysız yabancı yatırımlarından doğan kar aktarımı da yeni sermaye girişinden fazladır (!)**

Osmanlı ekonomisinin, kendi içindeki bağlantıları yüzyıl boyunca zayıflamış, imparatorluğun çeşitli bölgeleri, Avrupa'nın sanayi merkezleri olan **Manchester, Hamburg ve Marsilya** gibi metropollerin iş bölümü ve nüfuz alanları içine çekilmiştir.

1910'ların başında, toplam GSMH'nın yaklaşık %14'ü net tarımsal üretimin 1/4 ü ihraç edilmiş. İthalatın GSMH'ya oranı ise %18 dolaylarında gelişmiştir.

Yeraltı kaynaklarımız ve orman varlıklarımız sömürülmüş, karşılığında borç ödemelerine düşük bir katkı (rüsum-u nisbiye) olarak damar tipi, kapalı işletme şeklindeki madenlerden %1'den %5'e kadar, yığın şeklindeki açık işletme yapılan madenlerden, %10'dan %20'e kadar rüsum alınmıştır (!)

Anadolu coğrafyasında, I. küreselleşme; günümüzde rastladığımız eski maden ocakları, pasa, flotasyon ve izabe atığı, cüruflar ile

birlikte çevre kirliliği (Balıkesir-Balya:asit drenajı ve ağır metal kirliliği) bırakmıştır bugünkü kuşaklara... Cumhuriyeti ve Ulusal devleti kuranlara da; dünya pazarına ve yabancı sermayeye açılmış, tarıma dayalı bir yapı ile Duyun-u Umumiye (!)

Merkezi devletin buhranları ile ekonominin dışa açılması arasındaki karşılıklı etkileşim sürecinin belli başlı aşamaları:

- Getirdiği kurumsal düzenlemelerle, **Ticaretin Serbestleşmesi Anlaşmaları** önemli ilk adımdır. Bu ekonominin ve iç pazarın **Tekelci Kapitalizme** açılmasını sağlamıştır. Öte yandan devletin olağanüstü gümrük vergileri uygulayabilme gücünden vazgeçmesi anlamını da taşır.

- Ekonominin dışa açılışındaki ikinci aşamada **Dış Borçlanma ve Uluslararası Mali Sermayenin Serbest Dolaşımı** sürecinin ekonomik kriz koşullarında başlatılmış olmasıdır. İlk Osmanlı istikrazlarının Avrupa borsalarında satılmasından yaklaşık yirmi yıl sonra, Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemez duruma düşmüş ve böylece yüzyıl ortasındaki borçlanma dalgası, devletin belli başlı gelir kaynaklarına Avrupa mali sermayesinin el koymasıyla sonuçlanmıştır. Öte yandan bir kez dış borçlanma yolu açıldıktan sonra, her yeni istikraz için ekonominin açılması yolunda yeni ödümler vermek gerekmektedir.

- Böylece merkezi devletin ekonomik krizine çözüm bulabilmek amacıyla atılan her adımın da öncekilerle aynı sonuç verdiğini, bir yandan, ekonomik kriz derinleşir, merkezi devletin birbirleriyle rekabet halindeki emperyalist güçler karşısındaki manevra alanı daralırken, öte yandan da İmparatorluğun; İngiltere, Fransa ve Almanya arasında nüfuz bölgelerine ayrıldığını görürüz (Bu bölgeler I. Paylaşım savaşı sonunda siyasi olarak da tescil edilecektir **Sevr** anlaşmasıyla...).

Sonuç olarak: I. küreselleşme döneminde gelinen nokta, ekonomisi düvel-i sitte borçlanarak, tüm insan ve hammadde kaynakları (üretimle ilişkili) ipotek altında, sanayisi kurulmamış, üretim biçimi kapitalizm öncesi üretim tarzında, tarımsal ürünler ve madenler Avrupa sanayisinin bütünleyici bir parçası, yani Avrupa metropollerine entegre olmuş, Avrupa sanayii maddelerinin pazarı konumunda bir ülke.

Bu süreç yalnız ekonomik ve siyasi bağımlılık getirmemiş, bunlarla birlikte **komprador kültürünün, yönetici kesimine egemen**

olmasını, yani **Tanzimat alafrangalığını da** yaratmıştır. “17. yüzyılda Osmanlı hüviyetindeki gayrimüslim, 19. yüzyılda, ya Fransız hüviyetindedir, ya İngiliz; Levantenlerin kısmı azamı, artık ya İtalyan geçiniyorlar, ya Fransız; bu şartlar altında **Osmanlı yönetim aristokrasisi ve Tanzimat bürokrasisi, tebaası** gayri müslimlerin **alafrangalığına** özeniyor.” Diğer taraftan da **mandacı yönetici kadrolarını** oluşturuyor. **Düvel-i Muazzama'dan** birinin himayesine girmeyi öneren sadaret paşaları... **Keçeci zade Fuat Paşa, Ali Paşa ve Damat Ferit Paşa** gibilerini... (İLHAN, 27.4. 1998 Cumhuriyet).

Ancak Osmanlı ekonomisinin dünya kapitalizmiyle bütünleşme süreci, hem resmen sömürgeleştirilen çevre alanlarına, hem de çevreleşme sürecinin “**Büyük toprak sahipleri ve ticaret sermayesi ile Avrupa sermayesinin işbirliği ile yürütüldüğü** ülkelere göre daha yavaş ilerlemiş, Avrupa devletleri her alanda diledikleri dönüşümleri **gerçekleştirememiştir** (PAMUK, 1984). Ta ki I. paylaşım savaşına toslayana kadar...

I. paylaşım savaşına kadar ki dönemde, emperyalist güçler esas olarak Osmanlı Devleti'nin askeri, siyasi ve ekonomik krizlerinden yararlanarak ekonomik açılım ile ilgili ödümleri merkezi bürokrasiden koparabilmişlerdir, silahla değil...

Dolayısıyla; batılıların deyimiyle “doğu sorunu” 20. yüzyıla kalmıştır. Bu konuda özgün çalışması olan Pamuk (1984)'ün saptama ve yorumları:

“Merkez-çevre ticaretinin genişlemesi, merkeze ait mali sermayenin serbestçe dolaşımının politikalarını öne çıkarmıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısında mali sermaye çevre ülkelerine borç olarak gelirken **pazarın genişlemesi ve merkeze entegrasyonu** için öncelikle **demiryolları, limanlar** gibi alt yapı yatırımlarının teşvik edilmesini ön koşul olarak dayatmıştır... Demiryolları, bir çevre ülkesinin değişik bölgelerini birbirine bağlarken, master (ana) proje olmaktan öte, öncelikle **çevre ülkelerinin yeraltı kaynaklarını ve tarımsal alanlarını, merkez ülke sanayine bağlamıştır.**

Merkez-çevre ticaret hadlerindeki uzun dönemli hareketlerde, çevreleşme sürecinin hızının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır.

Avrupa sanayi ürünlerinin rekabeti, çevrede birçok sanayi öncesi **üretim faaliyetlerini**

yıkılmış, tarım ile tarım dışı faaliyetlerin birlikteliğini ortadan kaldırmıştır.

Üretim kalıplarının değişiminin ardından, doğrudan **üretici faaliyetlere yöneltilen yabancı yatırımlar değil de, dış ticaretin genişlemesi amaçlandığından, bu süreçte ticaret sermayesi önemli rol oynamıştır.** Çoğunluğu yerli olan, ancak liman ve ticaret kentlerindeki yabancı ticaret evleri ve bankalar tarafından yönlendirilen tüccarlar, gerek Avrupa kökenli sanayi mallarının kırsal alana girişini kolaylaştırmak, gerekse ihracata dönük tarımsal meta üretimini genişletmek amacı ile **tüketici ve üreticilere borç verdiler.** Böylece **üretim ve tüketim kalıpları üzerinde etkili oldular (Bu süreçte ticaret burjuvazisi, tarımsal artıktan önemli bir pay elde etmeyi başarmıştır).**

Çevre ülkelerinin **sömürgeleşme süreçlerini** (sömürge veya yarı sömürge gibi); çevreleşme sürecinin hangi dünya iktisadi ve siyasi konjonktüründe başladığı ve aynı zamanda tarımda varolan üretim ilişkileri ile sınıflar ve ulusal devlet gibi, çevre ülke yapıları belirler.

Çevredeki bir toplumsal kuruluşun, 19. yüzyıldaki dönüşümünü incelerken, merkezleşmiş sanayi ülkelerinden kaynaklanan dünya ölçeğindeki belirli iktisadi ve siyasi süreçleri de, yani **ticaret** (malın serbest dolaşımı) ve **sermaye ihracının serbestçe dolaşımının koşullarının dayatılması** gibi **politikaların varlığının saptanması...**

Bununla merkezle bütünleşme sürecinin, **çevre ülkelerdeki toplumsal kuruluşlar üzerindeki etkileri; “yapılanma ve sermayesizleştirme”** gibi iki ana başlıkta özetlenebilir. Yapılanma ile dünya pazarlarına dönük meta üretiminin genişlemesinin **çevre ülkesinin üretim ve uzmanlaşma kalıplarında, üretim ilişkilerinde, sınıf yapılarında ve ulusal devletin niteliğinde yol açtığı değişiklikler... Sermayesizleştirme** ile dünya kapitalist sisteminin hiyerarşik yapısı içinde, **merkez ile çevre ülke arasındaki eşitsiz ilişkiler** (kural belirleme, uluslararası tahkim, gibi...) **sonucu olarak merkez ülkelere artı değer aktarılması...** ifade edilmektedir.

Kar artırımlarının; **faiz ödemelerinin ve çevre ülkesinden geri dönen sermaye toplamının, merkezden çevre ülkesine ihraç edilen sermaye miktarını aştığı durumda sermayesizleşme süreci** (sermaye kanaması) işlemektedir.

Ayrıca ücret düzeylerindeki farklılıkların,

verimlilik düzeyindeki farklılıklardan daha fazla olduğu durumlarda, ticaretin kendisinin ARTI-DEĞER aktarımına yol açtığı göz önüne alınmalıdır (Eşitsiz değişim kuramı. Emmanuel, 1972).

İşte az gelişmişliğin temel nedenlerinden biri; **“artı-değer” aktarımı!...**

Yapılanma ve artı-değer aktarımının karmaşık etkileşimi, AZ GELİŞMİŞLİK SÜRECİNİ belirlemektedir.”

I.paylaşım savaşından yenik düşen Osmanlı Devleti; Sevr Antlaşması ile birlikte, I. küreselleşme sürecinde batı metropollerine bağlı olmuş ekonomik nüfuz bölgeleri sınır olacak şekilde paylaşılmıştır. Bununla birlikte, **Anadolu coğrafyasında; emperyalizme karşı, ilk başkaldırı ve ilk anti-emperyalist savaşım... Lozan ile Anadolu'da ulusal devletin kuruluşu; yani tam bağımsız, laik-demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması...**

20.yüzyılın ikinci yarısında, Anadolu coğrafyasında, II. Küreselleşme öncesi ekonomi-politiğini, hepimizin bildiği süreçleri kısa saptamalarla özetleyelim:

Yeni kurulan Ulusal Türkiye Cumhuriyeti, II. paylaşım savaşına kadar dış politikasını; **tam bağımsız, barışçı, politika eksenine oturturken, içte de; kamu öncülüğünde sanayileşme, ulusal eğitim, ulusal ekonomi ve ulusal savunma ilkelerini temellendirmiş, demokrasisini kurma anlayışıyla, aydınlanmaya ilişkin devrimlerini yaşama geçiriyordu.**

O zamanki yönetim kadrolarının ulusal savunma kavramına yaklaşımı olan **“Kuva-yı Milliye Amil, İrade-yi Milliye Hakim Olacaktır”** anlayışı temel politik yaklaşımlarını yansıtır sanırım...

Bu temel felsefe, madenciligi, erken Cumhuriyet döneminde ülke ulusal sanayisine ilintiliyerek yaşama geçirmiştir. **Yani yeraltı kaynakları, ulusal sanayi için üretilecektir.**

26.Mart.1906 tarihli maadin nizamnamesi, 1913 ve 1915 yılındaki ufak tefek değişikliklerle, 1925 yılına kadar geçerli olmuştur. 12.4.1925 yılında, 608 sayılı kanunla yeni maden yasası yapılmıştır. Önceki nizamnameden temel farkını şu maddelerde bulur:

10.madde: Siyasi ve Askeri Mahzur; “Ruhsat name ve ilmühaber talebi dilekçe ile madenin bulunduğu yer mahalline yapılır. Valilikçe ruhsat

verilmesinde siyasi ve askeri mahzur mülhaza edildiği takdirde, durum Ticaret ve Ziraat vekaletine bildirilir. Ruhsatname verilmesi veya reddi icra vekilleri heyetince kararlaştırılır.”

3.madde; “Bulunan bir madenin ihale edilebilmesi (işletilmesi) için; bulunan madenin; cins, miktar ve ekonomik içeriği ile teknik olarak işletilebilir olması; ülkenin ticari ve ekonomik çıkarlarına, işletmenin; çevresindeki diğer madenlere zarar vermeyeceğinin belirlenmesine bağlıdır. **Bakanlar kurulu, ekonomik ve iktisadi koşulları veya ulusal servetin korunması konumunu göz önünde tutarak; yukarıdaki koşulların yerine getirilmesi durumunda bile, madeni bulana ihale etmeyip, devlet sermayesi ile oluşmuş bir kuruma veya şirkete ihale edebilir.** Bu takdirde madeni bulana, bu kanunun 4'ncü maddesi gereği tazminat verilir” (FINDIKGİL, 1966).

Böylece ulusal devlet çıkarları ve denetimi getirilmiş olur.

20.05.1929 tarih ve 1465 sayılı kanun, 26.03.1931 tarih ve 1794, 2818 sayılı kanun ile bazı maddelerde değişiklik yapılır.

Bir taraftan da, ülke yeraltı kaynaklarını; arama, değerlendirme ve işletme yapılarak ekonomiyi kazandırmak için, özel yasalarla kamu iktisadi kuruluşları tek tek yaşama geçirilir.

20.06.1935 tarih ve 2804 sayılı yasa ile MTA Enstitüsü, 2805 sayılı yasa ile ETİBANK kurulur. Petrol dahil bütün kaynakların aranması, değerlendirilmesi, temel yerbilimi haritalarının yapılması, bu sektöre ara teknik eleman yetiştirilmesi için, MTA Enstitüsü görevlendirilmiştir.

I. paylaşım savaşı sırasında, Rusya'da sosyalist devrim olmuştur. Savaş sonrası hızla sanayileşmesini tamamlayan kuzey komşumuz, II. paylaşım savaşına girmiş ve galip devletler statüsünde güçlenerek savaştan çıkmıştır. Ekonomik ve siyasi olarak güçlenen Sovyet Rusya; sosyalist ülkelerin liderliğine soyunarak, doğu bloğu ortak savunma sistemini kurmuştur.

19. yüzyılın ikinci çeyreğine sanayi devrimini tamamlamış olarak giren batı Avrupa devletleri; İngiltere'nin öncülüğünde, I. Küreselleşme politikalarını çevre ülkelerine dayatıyordu. Pazar ve kaynak dağılımının paylaşımındaki yarışın giderek sürüşmelerle I. paylaşım savaşına yol açması ile bu süreç sonlanmıştır. Savaştan sonra sömürge ve pazarını geliştiren İngiltere, batı

“Orada da güllüdür”
Ziya Büyük

kapitalist sistemin liderliğine soyunarak, PAX BRITANIC olarak öne çıkar. 1929 dünya ekonomik krizi, kapitalist sistemi tekrar sarsmış, giderek büyüyen kriz II. Paylaşım savaşı ile sonuçlanmıştır. Savaş sonrası güçlenerek çıkan ABD, PAX AMERICANA olarak batı kapitalist sistemin liderliğine soyunmuş, NATO çerçevesinde batı kapitalist sistemin ortak savunma örgütünü kurmuştur.

İki süper güç önderliğinde; iki kutuplu, hızlı silahlanmaya dayalı savunma anlayışının belirlediği, soğuk savaş dönemi politikaları 20. yüzyılın dördüncü çeyreğine kadar sürmüştür. Her iki sistemin çevre ülkelerine karşı sürdürdüğü yayılmacı politikalar soğuk savaş dönemi politikalarıdır. Teknolojik ve ekonomik gelişmeleri, silahlanmanın güdümü belirliyordu artık(!)...

II. paylaşım savaşı sonrasında, soğuk savaş dönemi politikalarının etkisi altında; genç Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimci erken dönem politikalarında ve yönetim anlayışında değişimler olmuştur. Özellikle dış politikada...Siyasi ve ekonomik gücü büyüyen kuzey komşusunun, yayılmacı anlayışını gerekçelendirerek ulusal savunmasını, A.B.D.'nin liderliğindeki NATO'ya teslim etmişlerdir T.C. hükümetleri... Aynı anlayışın bir sonucu olarak batı sistemi içinde, ülkenin içe dönük politikalarında da değişimler yavaş yavaş ortaya çıkar(!). Kamu öncülüğünde planlı ekonomi anlayışı sürmesine karşın, özel yatırımcının öne çıktığı daha liberal politikalar ekonomiye egemen olmaya başlamıştır. Bu madencilik sektöründe de aynıdır. Öncelik, ağır sanayi anlayışından, tüketime yönelik, ithal ikame ve montaj sanayine kaymıştır. Bu da dönemin temel politikası olan **korumacı** anlayışın öne çıkmasını sağlamıştır. Buna koşut olarak da yönetime ve siyasete, Tanzimat dönemi yönetici ve siyasetçi tipi egemen olmaya başlar kadrolarda...

1940'lı yılların bu güdümlü dönemiyle birlikte ulusal demokratik devrimin bir adımı olan sanayi devrimi, giderek kadük bırakılmış, diğer adımı olan toprak reformu zaman zaman gündeme gelmesine rağmen yaşama geçirilememiştir.

A.B.D. patronluğunda ki kapitalist sistemin içe yönelik politik-ekonomik dayatmaları, kriz dönemlerinde ortaya çıkar zaman zaman...

İşte bunlardan biri; "A.B.D. 1951 BARKER Raporu": Hükümet; devletin sanayi, madencilik ve ticarete doğrudan katılmak niyetinin kapsamını

çok daha açık bir biçimde tanımlamalıdır. İktisadi devlet kuruluşlarının satılarak elden çıkarılması, devletin, iktisadi müdahalesini sınırlandırma niyetini kanıtlayacaktır. Ancak bu gibi satışlar bir çok önemli iktisadi, toplumsal ve siyasi sorunlara neden olacağından, bu konuda çok dikkatli olunmalıdır. Hükümet iktisadi devlet kuruluşlarının yararlandığı ayrıcalıkları kaldırmalıdır (Çetin YETKİN, "Askeri Darbeler ve Amerika").

Raporun diğer ayrıntılarında; Türkiye'nin, demiryolu yapımından vazgeçmesi öneriliyor ve karayolu yapımına, siyasi-ekonomik destek vaad ediyor A.B.D.(!)... Bunun üzerine o güne kadar demiryolları, denizyolları v havayolları Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı iken, Karayolları Genel Müdürlüğü Bayındırlık Bakanlığı'na bağlanıyor.

Siyasete ve bürokrasiye egemen olmaya başlayan Tanzimat tipi kadroları; alaturka alafranga farklılaşması ve karşı devrimcilerin ittifakıyla erken dönem devrimci devlet politikalarından tavizler vermeye başlarlar. Ulusal milli eğitiminin, temel ilkesini kırmaya yönelik orta öğretimde; dinci/laik ikili öğretime, ulusal ekonomi de; kamu öncülüğündeki planlı ekonomiden, özel sektörün öne çıktığı, liberal ekonomiye, ulusal savunmada; NATO'ya, dolayısıyla sisteme bağımlılık gibi, ikili politikalar. Sanki Tanzimat ve sonrası dönemi(!) 1980'li yıllara kadar ki dönemi belirliyor bu anlayış.

Aynı anlayış, zaman zaman madencilik ile ilgili politikalara da yansır. "**Yeraltı kaynaklarının mülkiyeti devletin hüküm ve tasarrufundadır**" özü korunur. Ancak devlet denetim ve kontrolünde, T.C. yasalarına uygun olmak koşulu ile T.C. vatandaşına ve hükmi şahıslara, izin ve imtiyaz verilmektedir artık ilgili yasalarda...

23.6.1942 tarih ve 4268 sayılı maden kanunu ile çimento hammaddeleri de bu yasa kapsamına alınır.

12.maddede, İstanbul şehri ve boğazlar askeri yasak alanına alınır.

13.madde; şehir, kasaba içinde; pazaryeri, park, bahçe, meydan gibi halka açık yerler de yasak kapsamına katılır.

30.madde ile de; 1867 tarihli emlak kanununda kabul edilen yabancılara, T.C. devleti yasalarına uymak koşulu ile madencilik yapma hakkı tanınır.

11.Mart.1954 tarihli ve 6309 sayılı maden kanunu daha sonra yürürlüğe girer. Yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmasındaki temel yaklaşımları da, "Medeni

Kanunun 15. Yıl Dönümü Armağanı” adlı çalışmasında şöyle açıklar Prof. Naili KUBALI, "Maden Kanunu ve Maden Mülkiyeti" başlıklı yazısında; 6309 sayılı maden kanunu öncesindeki hukuku ve ekonomik politikaları irdelerken; tarihsel süreç boyunca madenler ile medeniyet arasında birinci dereceden ilişki bulunduğunu, öncelikle son yüzyıldaki sanayi ve teknolojik gelişmelerle çok büyük bir değer kazandığını vurgulamıştır. **Avrupa emperyalizminin önüne, ekonomik sahalarda da set çekmeyi egemenliğin ana unsurlarından biri olduğunu bilen, batı medeniyeti içinde kendisine yakışan yeri almak için sanayileşmeden başka çare bulunmadığı bilinciyle Türkiye Cumhuriyeti sanayileşmek siyaseti ile madencilik politikalarını birinci derecede önem vermektedir.** Devletçilik ilkesiyle uygulanmaya çalışılan bu siyaset, bir taraftan özel maden işletmeleri üzerine öteden beri uyguladığı sıkı denetim ve takipçiliği arttırmak, diğer taraftan da devlet işletmelerini ve yatırımlarını genişletmek anlayışını sürdürmektedir. Madenler ulusal çıkarlar açısından çok önemli olduğu için amme hukuku ile özel hukuk arasında halen her sahada arttığını gördüğümüz karşılıklı nüfuz ve etki, **maden hukuku** bakımından devamlı olarak önemli şekilde sürmektedir." (FINDIKGİL, 1966, İTÜ yay. sayı: 656).

Bu kanunun gerekçesinde;"ülke topraklarında, yeraltında bulunan ve bir defa alındıktan sonra tekrar yerine konması mümkün olmayan **maden cevher yataklarının, tahrip olunmadan, en verimli bir yöntemle, ülke yararına çıkarılması, bütün diğer ekonomik faaliyetler yanında önemli bir sorun olmaktadır.** Bundan dolayı, yeniden bugünkü (sanayi) ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenleme zorunluluğu doğmuştur (FINDIKGİL, 1966).

Temel ilke, madenler üzerindeki mülkiyet hakkının, devletin olması ilkesidir.

Bu yasa; ülke bilim adamlarını ve teknik uzmanlarını da içeren, TBMM "**Ekonomi Komisyonunun**" 23.7.1953 tarihli raporu temel alınarak hazırlanmıştır (ancak 1955'de 6235 sayılı yasa ile yabancı sermaye kanunu çıkarılarak yabancı sermayenin madencilğe girişini sağlanmıştır).

Kanunun layihasında, 1906 tarihli "Maadin Nizamnamesi" ile bütün ekleri iptal edilmiştir. 1985 yılına, 3213 sayılı maden kanununa kadar

bu kanun bazı değişikliklerle (1978 tarihli, 2172 sayılı yasa ile CHP hükümetleri sırasında bazı madenler: Enerji hammaddeleri, demir cevherleri, bor tuzları, petrol rafineleri devletleştirilmiştir) yürürlükte kalmıştır.

30 Haziran 1957 tarihinde yürürlüğe giren, 6973 sayılı "Sanayi Vekaletinin Kuruluşu ve Görevleri" hakkındaki yasa ile Madencilik, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığından alınarak Sanayi Bakanlığına bağlanmıştır.

25 Aralık 1963'de de Sanayi Bakanlığı bölünerek Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kurulmuş ve enerji ile birlikte Madencilik Bakanlığı oluşturulmuştur.

6973 sayılı yasanın 2.maddesi (f) ve (e) bendinde de "MADEN DAİRESİ REİSLİĞİ" kurularak ruhsat işleri ile görevlendirilmiştir.

1950' li yıllardan sonra da kamuda ;Sümerbank (1939), Makina Kimya Endüstrisi, Türkiye Demir Çelik , Elektrik İşleri, TPAO, TKİ gibi kamu iktisadi kuruluşları kurularak madencilik faaliyetleri tamamen devlet eliyle yürütülmüştür.

Ülkenin kalkınmasında, doğru organize edildikleri zaman ne büyük artı değerler üretmiş bu devlet kuruluşları... Bir örnek:Yıl 1961, M.T.A. Enstitüsü; 1/800, 500 ve 100 bin ölçekli Türkiye jeolojik haritalarını tamamlamış, bunun dışında, Raman ve Garzan petrol yatakları dahil, Zonguldak havzası hariç 700 milyon ton maden kömürü, demir, krom, bakır, kurşun, çinko ve kükürt gibi bir çok madeni fizibil kılarak ülke ekonomisine, 1960'lı cari fiyatları ile 65 milyar Türk lirası kazandırmıştır (Doç. Dr. S. ALPAN, Ekim, 1961, MTA Dergisi). Sıkı durun (!) 1961 yılındaki MTA'nın personel kadroları şöyle: (434) memur, (430) işçi olmak üzere toplam (864) kişi. Memurların (200)'ü üniversite mezunu, (78) teknisyen olmak üzere (278) teknik personel. (200) mühendisin (25)'i yabancı uyruklu... Bu ekonomik değerleri, toplam; 26.000 m. galeri, 2.400 m. kuyu, 350.000 m. sondaj yaparak ortaya çıkarmış. MTA'nın kuruluşunu tamamlayarak, sınırlı kadrolarla 25 yılda ülkeye kazandırdıkları. Sınırlı ancak, ülkesine inanmış, yurtsever kadrolarla(!)...

1917 Ekim devriminden sonra, vahşi liberalizm ehlileşiyor. Burjuvazi; devleti sosyalleştirme gereğini sonradan fark etmeye başlıyor. II. Dünya Savaşı'ndan sonra liberalleşen burjuva devletleri; devlet müdahaleciliği, sosyal devlet politikaları ve

buna olanak sağlayan kamu kuruluşları, gelirlere göre artan (progressif) vergiler, sosyal sigortalar, v.d gibi politikaları giderek öne çıkarıyor. II. paylaşım savaşından sonra, ekonomiyi ulusallaştırma ve kamulaştırma, hemen her ülkede gündeme geliyor. Devlet varlığıyla varlıksız arasında sosyal ve ekonomik bir denge kurmayı görevleri arasına alıyordu; öyle ki sonunda hakim sınıflar devleti şikayet etmeye başladılar (İLHAN, Cumhuriyet, 14.05.1997).

Buna koşut da, devletler arası egemenlik ve bağımlılık ilişkileri çerçevesinde düzenlenmeye başladı kapitalist dünya ekonomik ilişkileri...

Bu düzen, 1950'lerden, 1970-80'lere, tek kutuplu dünya konjonktürüne kadar devam eder... Geriye baktığımızda bu dönemde dünya ekonomisinin beş misli büyüdüğünü, nüfusun ise 2.6 kat arttığını görürüz. Peki bu dönemde önemli maden üretim bölgeleri nereler? Latin Amerika, Güneydoğu Asya ve Afrika... Bu maddeleri kimler tüketmiş? %50 ile %95'ini; ABD, Avrupa topluluğu ve Japonya... Yani kaynaklar çevre ülkelerden, az gelişmişlerden(!). Bunun anlamı, 1950'den sonraki ekonomik bütünleşme sürecinde, yoksul ülkeler ortalama olarak zengin ülkelerden daha yavaş büyüyor. Her ekonomik krizi çevre ülkelere fatura ediyor merkez ülkeler... Sonuçta gelir uçurumları giderek daha da büyüyor.

1970'li yıllara gelindiğinde, Avrupa sömürgesi olan Afrika ve Güneydoğu Asya ülkelerinin çoğu bağımsızlıklarını elde etmişler (**1912 Anadolu baş kaldırımını kılavuz alarak**). Dolayısıyla ulusalcı politikalar öne çıkmış. 1974'ten sonra alıcıların fiyatları belirlediği piyasalardan satıcıların fiyatları belirlediği piyasalara geçiş oldu hammadde piyasalarında... Bunun ve bunun gibi birçok nedenle, şiddetli ekonomik resesyon, kapitalizm şiddetli ve uzun dönemli bir krize girdiğini gösterdi.

ABD'nin öncülüğünde, krizi atlattık için yeni arayışlara girdi kapitalizm. Yeni diye, bilinen politikalar (neoliberal!); parasal istikrar, ekonomik serbestleştirme, devletin (ulusal!) küçültülmesi ve piyasaların serbestçe işlemesi. Yani, **II. Küreselleşme...**

1970'li yılların, ambargolu, sık ekonomik ve siyasi krizli dönemleri belleklerimizde çok taze... ABD patronlu sistemin (IMF ve Dünya Bankası aracılığı ile) dayattığı 24 Ocak 1980 ekonomik kararları... Tabii sopası(!) ile beraber... Sonuçta yöneticilerini de işaret ederek, biçimsel demokrasiyi de kurdular... Özal'lı iktidar dönemleri başlar Anadolu

Coğrafyasında artık... Globalleşme, enformasyon, yeni dünya düzeni v.d... Bir taraftan finansal serbestleştirme politikaları oluşturulurken, diğer taraftan da sivilleşme ve demokratikleşmenin de liderliğine soyunuyor sayın Özal(!)... Menderes ve Demirel dönemleri "hür dünya, insan hakları, serbest teşebbüs" nutuklarıyla birlikte yine de kamu öncülüğünde sanayileşme trendini yükseltmeye çalışıyor. Ülke dış politikasını ve savunmasını sisteme bağlamış olsa da iç yapısını değiştirmemişler. Şimdi Özal'la bu fırsat ellerine geçti sistemin... Ya sistemin standartlarına uyacak, ya da milliyetçi bürokrasi diktası özelliğini koruyan kimi üçüncü dünya ülkeleri gibi (İran, Irak...) karşısında olacaktı... Amaç, insan hakları, demokratikleşme, sivil toplum değil; ülkeyi, ulusal çerçevesi içinde geliştiren ulusal güçleri dağıtarak, sisteme teslim etmek (İLHAN, 27.04.1998). **Sonunda özelleştirme ve küreselleşmeye(!) gelmehtir esas...**

Gelelim madencilğe; 1984 Özal iktidarında, kanun gücünde kararname ile yabancı uyruklulara mülkiyet edinme hakkı (tabii TC yasalarına uymak koşulu ile. Daha sonra Anayasa Mahkemesi kanun gücünde kararname yetkisini iptal etmiş, ama olsun...) veriliyor. 04.06.1985 tarihinde de 3213 sayılı yeni maden yasası çıkıyor. 4.maddesi: **"Madencilik yapabileceği statüsü içinde yazılı, TC kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliğe sahip şirketlere.."** Böylece bir taraftan da teşvik ve (kambiyo rejimi, yatırım imtiyazı, vergi muafiyeti) **imtiyazlarla birlikte çok uluslu yabancı sermaye tekrar Anadolu coğrafyasında maden aramaya başlıyor.** Sıralama aynı; **önce mülkiyet edinme hakkı sonra madencilikte imtiyazlar(!)... Yaklaşık 100 yıl sonra tarih tekerrür (!) ediyor.**

"1990 sonrasında, Türkiye'nin tam ortasında bulunduğu **Balkanlar-Doğu Akdeniz-Ortadoğu-Kafkasya dörtgeni**, yeni bir değişim sürecine girdi. Bu sürecin iki ana boyutu bulunuyor. Birinci boyutta, **petrol ve doğal gazın** büyükler tarafından yeniden paylaşımı ve denetimi kavgası yaşanıyor. İkinci boyutta ise, **ikinci dünya savaşı sonrasında oluşturulan denge ve sınırların değiştirilmesine yönelik yeni oluşumlar ve politikalar** yer alıyor. İkinci boyutta, Türkiye dolaylı olarak taraftır. Buna karşın birinci boyutta, konunun tam içindedir. Bu durum; **gerek büyük devletler, gerek komşu ülkeler tarafından, Türkiye üzerinde bazı hesaplar yapılmasına neden oluyor"**

(MANİSALI, 24.03.1998, Cumhuriyet). Bu konjonktürel konumun, Anadolu Coğrafyası üzerinde belirlediği dışsal politikalar, son (20) yılın besleyip semirttiği yerli; mali ve ticari sermaye ittifakı ve işbirliği ile yerel iktidarları belirlemektedir artık...

"1980'li yılların politikaları, sadece uluslararası sermayenin yüksek faiz kazancı gütmeye politikası ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda, dışarıya açılmaya çalışan Türkiye sanayisinin, yoğun biçimde kamu kaynaklarına dayanması ve ekonomik verimsizliğini giderek büyüyen oranlarda kamu kesimi açıklarına dönüştürmesi sonuçlarına da yol açmıştır. Bu süreçte oluşan dış kaynak gereksinimi, dış fonların Türkiye'ye yönelmesinde etkili olmuştur. Sermayeye ucuz kaynak aktarımı ve mali destek sağlanması politikaları sonucu, giderek büyüyen kamu kesimi borçlanma gereği, 1990'lı yıllarda finansal serbestleştirme politikaları sonucunda, borç-faiz sarmalıyla ülkedeki üretim-bölüşüm ilişkilerini de emek kesimi aleyhine dönüştürmüştür. Kamu kesimi açığının finansmanında kullanılan borçlanma senetleri, "finansal serbestleştirme" sürecinin de belirleyicisi olmuştur"(Ekonomi Politikaları Çalışma Grubu, 20.10.1997, Cumhuriyet).

1990 sonrası kamu açıklarına bağlı gelir-gider dengesindeki bozulmaların, bilinçli politikalar sonucunda oluştuğu, giderek bunlara gerekçelendirile rek, tekel konumundaki; **enerji, telekomünikasyon, demir çelik gibi ulusal kamu kuruluşlarının**, özelleştirme adına yerli-yabancı ortaklıklara peşkeş çekilmesi ile anlaşılmaktadır.

Buna bir başka örnekte; Avrupa Birliği'ne girmek adına, 1995'te yapılan "Gümrük Birliği" anlaşmalarıdır. Bunun, 20'nci yüzyılın sonunda; Osmanlı'nın, 1838'de başlattığı ticaret anlaşmaları zincirine koşut, günümüzde tekrar yaşama geçirilmesinden başka bir şey olmadığı açıktır (Avrupa Topluluğu' nun Türk pazarını istilasına yeşil ışık yakılacak, ekonomisininin 70 yılda yabancıya karşı yarattığı ekonomik kaleler teslim edilecek, gümrükler dışında yerli mallar, yabancı istilasına karşı başka vergilerle de korunmayacak, dış politika da, dış güvenlik konuları da Avrupa birliğinin denetimi altında yürütülecek v.d, önceki satırlarda yer alan İngiliz-Osmanlı ticaret anlaşmasından farkı ne?).

Yüzyıl arayla Anadolu'ya dayatılan küreselleşme politikalarının madencilikle ilgili ortak sonuçları

1. Kamu girişimciliğinin tasfiyesi.
2. Çok uluslu yabancı ortaklıklara; madencilik için imtiyaz ve teşvik uygulamaları ile birlikte yatırım olanaklarının sunulması
3. Anadolu'da, yalnız bu dönemlerde, ülke sanayisi için değil de dış satıma ve metropollere yönelik hammadde üretiminin öne çıkması.
4. Madencilik politikalarının belirlenmesinin piyasalara bırakılması (!)...
5. Yalnız ulusal ekonomi ve ulusal sanayinin değil, ulusal eğitiminde terk edilerek, sisteme bağımlı (mandacı!) siyasi ve bürokratik kadroların yetiştirilmesi.
6. İşgücü/verimlilik oranlarını belirleyerek (özel sektörde sendikasılaştırma, kamu sektöründe taşeronlaştırma), ülke insan kaynaklarının sömürülmesi (artı değer aktarımı).

Cumhuriyetin kurucuları, erken Cumhuriyet döneminde, kamu kuruluşlarının öncülüğünde, madencilik politikalarını oluşturuyorlardı. Özellikle; Etibank, MTA ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü (Maden Dairesi) temellen dirirdi madencilik politikalarını... Günümüzde, bu üç kuruluşun başında bulunan yöneticiler bir önceki dönem MTA Genel Müdürlüğü'nde, genel müdür ve iki yardımcısı konumunda görev yapmışlardı. bunların ikisinin uzmanlıkları, genel jeoloji ve jeolojik harita alımıyla ilgili Jeoloji Daire Başkanlığı'ndan, diğeri ise İdari İşler Daire Başkanlığı'ndandır. Bir örnekleme ile, madenciligi beyin cerrahisine benzetirsek; ikisi pratisyen hekimin, diğeri ise ticarethane işletmecisinin beyin cerrahisi ile ilgisi kadardır madencilikle ilgileri... Eski "ülkücü" kökenli olmaları ortak payda ve kariyerleri(!)... Bir tarafta, özel sektörü temsilen, çok uluslu şirketler, diğeri tarafta ise kamuyu temsilen, yeni yöneticileriyle; Etibank,

MTA ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü...

Yoksa hükümet uluslararası ve yerli mafyaya mı ihale etti ülke madencilikini?... Acaba bizimle dalga mı geçiyorlar? Yoksa birileri bu ülkeyi tiye mi(!) alıyor?... Ne dersiniz MADENCİLER?!) 10 Mayıs 1998

KAYNAKÇA

ÇAĞATAY, N.,1943: Osmanlı İmparatorluğu'nda Maden İşletme Hukuku. Ank. Üniv., Dil ve Tar., Coğ. Fak., Dergisi; c.2,s:1, ANKARA.

ÇAVDAR, T.,1986: Mütareke ve Milli Mücadele Döneminde Osmanlı Ekonomisi ve İzmir. "1885-1985 Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı ve İzmir" Sempozyumu. İ.T.O. 1986, İZMİR.

FINDIKGİL, Y., 1966: Maden Hukuku. İTÜ Yay. 1966. İSTANBUL.

ÖKÇÜN, G., 1969: XX. Yılın Başlarında Osmanlı Maden Üretiminde; Türk, Azınlık ve Yabancı Payları. "Abadan'a Armağan", Siy. Bil. Fak. Yay., 1969, ANKARA.

ÖKÇÜN, G., 1986: 1885 Öncesi Osmanlı Ekonomisine Genel Bir Bakış., "1885-1985 Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı ve İzmir" Sempozyumu. İ.T.O. 1986, İZMİR.

KAZGAN, H.,1986: Osmanlı Ekonomisinde Dış Finansman Kaynakları ve Deyun-u Umumiye'nin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Sonuçları., "1885-1985 Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı ve İzmir" Sempozyumu. İ.T.O. 1986, İZMİR.

KUBALI, H.N., 1944: Eski Mevzuatımız ve Maden Mülkiyeti. "Ebul'ula Mardin'e Armağan". İst.Üni., Huk.Fak. Yay., 1944, İSTANBUL.

PAMUK, Ş. 1984: Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913). Yurt Yay. 1984, ANKARA.

YORULMAZ,Ş.,1994: Aydın Vilayetinde Madenler (1850-1908). DEÜ.,Atatürk İlkeleri ve İnk. Tar. Enst., Dok. Tezi; yayınlanmamış, 1994, İZMİR.